

Dr. Andrej Simič, Jugoslovan (kje vse jih ne najdemo), je uveljavljajal fotografijo na področju antropologije, sedaj pa pripravlja vizualno raziskavo o ameriških Srbih v Chicagu. **Mel Sloan**, ustanovitelj danes svetovno znane Visoke filmske šole na Južnokaliifornijski univerzi. Predavatelj in realizator številnih dokumentarnih in igranih filmov.

Na koncu pa še podatek o šolnini. Polna šolnina za en semester je 3.000 US dol. in še stroški okoli 600 US dol. na mesec. Ob tem pa šola zagotavlja vsa tehnična sredstva in material za realizacijo vizualnega dela programa.

NAŠKO KRIŽNAR

DOKUMENTI

OPOMBE SED K PREDLOGU SKUPNIH PROGRAMSKIH JEDER OSNOVNOŠOLSKEGA IN SREDNJEGA USMERJENEGA IZOBRAŽEVANJA

(Že od vsega začetka, ko so iz „ilegale“ proniknila jedra o pouku književnosti, je SED zasledovalo problematiko jeder in do 15. 10. 1983, ko je bil rok za oddajo pripomb, pripravilo protestno besedilo. Pripombe smo hoteli prebrati že v Rogaški Slatini, saj je bilo tam zbrano največ naših članov. Zaradi objektivnih okoliščin to ni bilo mogoče in smo akcijo prepustili IO SED, ki je spremljal tudi javno razpravo o jedrih. Istočasno je svoje mnenje o programskih jedrih napisal tudi Oddelek za etnologijo FF, ki je svoja stališča objavil v Novicah FF, posebna izdaja, Ljubljana oktober 1983. Predloge SED in Oddelka smo združili v besedilo, ki ga predstavljamo našim bralcem.)

Slovensko etnološko društvo se vključuje v razpravo o „skupnih programskih jedrih“ na podlagi pretresa predlogov za jezikovno, književno, zgodovinsko in družbeno področje. Etnologija kot samostojen predmet pri nas ni vključena v noben izobraževalni program (razen ene izjeme v SR Srbiji), saj nihče (razen etnologov) ni čutil potrebe, da bi problematiko načina življenja in ljudske kulture Slovencev, drugih jugoslovanskih narodov in narodnosti, Evropejcev in ljudstev zunaj Evrope uvrstil v ta ali oni šolski program. Ker je etnologija ostala tako zunaj konteksta programskih jeder, so naše pripombe usmerjene k skupnim jedrom za

književnost, jezik, umetnostno vzgojo, zgodovino in glasbo, saj naj bi te stroke posredno zastopale tudi etnološke „interese“.

Splošne pripombe: IO SED meni, da je vsebina izobraževalnih programov najpomembnejše področje vzgoje in izobraževanja in da je njihova sestavina izrazito strokovno vprašanje. Prepričani smo tudi, da mora izobraževanje nuditi celotni jugoslovanski mladini znanje o vseh narodih in narodnostih v Jugoslaviji, da pa mora biti največ pozornosti posvečene lastnemu narodu. O tem, da je treba najprej spoznati najbližje okolje in šele nato druge „koncentrične kroge“ vsakdanjega življenja, ne more biti dvoma. Seveda pa so pogledi na neposredno okolje oz. na širino omenjenih krogov lahko različni. Prav ob tem ugotavljamo, da so sestavljalci „jeder“ malomarno in brez potrebnega znanja opravili svoje delo, saj je vsebina predlogov sestavljena (milo rečeno) površno, marsikdaj tudi v nasprotju z zastavljenimi vzgojnimi cilji, celo formulacije namenov so protislovne.

Predlogi skupnih jeder so najnovejši dogodek v procesu, ki traja že dlje in ki vztrajno zmanjšuje delež humanistične izobrazbe v izobraževalnih programih. Kot predstavniki stroke, ki preučuje način življenja in kulturo najširših družbenih plasti, opozarjamo na pomen humanističnih ved in poznanja nacionalne kulture za mlado generacijo in družbo nasploh. Znanje o jeziku, književnosti, zgodovini, kulturi, načinu življenja, o družbenih razmerjih in duhovnih spoznanjih more in mora mlada generacija sprejeti od starejših generacij v svojem okolju, saj tega dela izobrazbe ni možno pridobiti nikjer drugje na svetu. Če mladi nimajo orientacije o in v svojem okolju, je to krivda starejših, ki niso bili sposobni prenesti nanje vrednot, ki jih je to okolje stoletja ustvarjalo. Zato se zavzemamo za temeljito strokovno revizijo šolske reforme, ki naj vendar že preneha biti žrtev kratkovidnih, tehnokratskih odločitev. Zato SED protestira proti nedemokratičnemu odločanju v zvezi z reformo izobraževanja, kjer so skupna programska jedra žal najhujši, a logični vrh nestrokovnosti in nepoznanja problematike. Želimo, da v strokovnih vprašanjih začne naša družba končno že upoštevati strokovna mnenja, zato naj se na tej podlagi tudi črtajo neustrezne odločitve, ki ne zdržijo kritike. „Skupna jedra“ naj bodo samo primer, ki ga ne bi smelo biti, ker pa se je „rodil“, se ne sme ponoviti.

Posebne opombe in razmišljanja:

1. Nedemokratičnost pri sprejemanju predlogov skupnih jeder je bila tako zavestna, „obravnavana“ pa tako skrivaška, da so se vsa (tudi poštena) prizadevanja spremenila v žaljivo burko, ki je poleg ogromne strokovne, naredila tudi veliko politično škodo. (O tem so precej povedale že druge ustanove, društva in časopisi.)

2. Odsotnost etnološke problematike opazamo tudi v okvirih drugih strok. Za značaj programskih jeder je odsotnost načina življenja naših narodov in narodnosti (v okviru zgodovine) zelo povedna, saj kaže mišljenje sestavljalcev, kaže pa tudi njihov odnos do ljudi, ki (po dikciji na str. 208)

„žive, rade i proizvode... u okviru objektivnih uvjeta i odnosa.“ Prav ti „uvjeti i odnosi“ se v Jugoslaviji in povsod drugod po svetu kažejo najbolj izrazito v vsakdanjem življenju in v razmerah kulturnega in nekulturnega značaja, ki nas vsak dan neposredno zadevajo in se tudi na njihovi podlagi (poleg jezika, o katerem bomo govorili pozneje) ljudje čutijo Slovence, Srbe, Hrvatke, tudi Jugoslovane, Francoze, Japonce itn. In vse to področje, vsi ti različni načini življenja, vse te ljudske kulture, ki so na Balkanu še močno žive, v katerih je mogoče razpihovati najrazličnejše nacionalizme in verske evforije — puščamo docela zunaj šolske vzgoje, kakor da bi svet res temeljil le na cesarskih palačah, parlamentih in ministrskih pisarnah, ne pa na delu na polju, v tovarnah, delavnicah, na življenju v kmečkih, delavskih in drugih hišah in stanovanjih. Ti načini življenja, te vsakodnevne navade se lahko razločujejo od kraja do kraja, od pokrajine do pokrajine, od naroda do naroda. Razločki pa lahko razdvajajo ali povezujejo, zato jih je treba poznati, pojasnjevati je treba njihove izvire, okoliščine njihovega nastanka in obstoja. Način življenja na ravni vsakdanjosti zadeva vsakogar. Prav zato ni mogoče v šolski vzgoji, ki naj bi bila naravnana k razumevanju med ljudmi v ožjih in širših družbenih skupnostih, mimo oblik takega ali drugačnega načina življenja. Medsebojno poznanje in ustrezna razlaga naših načinov življenja pa mora teči v obe strani, to je, da tudi drugi spoznavajo nas.

3. Nujnost poznavanja pa skupna programska jedra popolnoma spregledajo, čeprav je bil to njihov osnovni namen. To pa se je lahko zgodilo zaradi pristranosti in zaradi zaverovanosti delitve snovi po republiških in jezikovnih ključih. Spet je bil v prvi vrsti formalizem pred logiko, etatizem in centralizem pa pred raznovrstnim bogastvom narodnih kultur, uniformiranost pred raznolikostjo. To se kaže tudi v približevanju ene kulture drugi (npr. srbske slovenski) — na škodo zadnje, seveda.

Programska jedra za jezik, književnost, zgodovino, glasbo itn., niso premislila, oz. sestavljalci niso vprašali, koliko Slovencev pozna ljudsko kulturo Srbov, Hrvatov, Makedoncev in koliko ti slovensko. Jedra v vseh naštetih področjih kažejo zmanjševanje deleža pouka vzgoje Slovencev o sebi in za druge in zmanjšujejo vednost drugih narodov o nas. Neznanje pa je prvi korak k predsodkom in sovraštvu. Nepoznavanje se začne pri jeziku, ki je do sedaj sprožil tudi največ polemik. Poleg že znanega pa etnologi v jezikovnem programu pogrešamo večje povezovanje specialne lingvistične problematike z etnologijo (npr. jezikovni in vedenjski obrazci, formule itn.).

Seveda pa pri jeziku najbolj bode v oči nepoznanje in neznanje slovenskega jezika s strani srbohrvaško govorečega področja. Tega znanja ni dala niti stara šola, še manj ga dajejo jedra, ki so celo naperjena proti nacionalnim identitetam. Neznanje jezika ni samo politični problem, temveč privede tudi do nepoznavanja na drugih področjih, ki so pomembna za skupno razumevanje v Jugo-

slaviji. (Mimogrede pa so ta področja zanimiva tudi za etnologa.)

Književnost: Pri književnosti se omejujemo na izrazito „etnološko“ področje — na ustno slovstvo. Kateri koli otrok v katerem koli kraju Jugoslavije bo po predlogih programskih jeder spoznal le južnoslovansko (srbohrvaško) ljudsko epiko in nekaj ženskih pesmi. Rezultat take vzgoje lahko že vnaprej predvidimo, ker tudi prej ni bilo drugače: Slovenci poznamo nekaj pesmi iz junaškega ciklusa Srbov in Hrvatov (pouk srbohrvaščine), aktivno obvladamo (v petju) tudi del njihove ljudske lirike (stiki, šola, mediji). Z druge strani pa doživljamo popolno nepoznanje naše ljudske poezije, celo s strani intelektualcev. Slovenci imamo med vsemi jugoslovanskimi narodi največ balad, a niti ena ni uvrščena v jedra in tako se bo nadaljevalo „poznavanje“, da imamo le Očka ma konjička dva in Regiment po cesti gre "i neke druge švabske pesme." (ustna navedba znanega intelektualca).

Skupna jedra tega anahronizma ne odpravljajo, temveč ga še povečujejo. S tem pa se ustvarja novo področje nerazumevanja in predsodkov. Slovenski otrok se bo s srbohrvaško ljudsko pesmijo seznanjal še pri obveznem pouku srbohrvaščine in po radiu in s stiki, kar je seveda pozitivno, hrvaški, srbski in makedonski otroci pa po učnem programu ne smejo zvedeti za našo pesem. Spoznajo lahko samo „novokomponovane pesme“ prek radija. Programska jedra tako slovenskemu otroku še povečujejo staro „slutnjo“, da „prave“ slovenske ljudske poezije sploh ni, razen nekaj lajn.

Ob ljudski pesmi, ki je neločljivo povezana z glasbo, se moramo slovenski etnologi zato še na kratko dotakniti skupnih jeder za pouk glasbe. Tu je z ljudsko pesmijo tako, kakor je bilo omenjeno že pri književnosti. Po „starem“ programu slovenski učenci od 4. do 8. razreda osnovne šole aktivno (pojejo, tudi na proslavah v čast Prešernovega dne) spoznajo 53 pesmi drugih jugoslovanskih narodov in narodnosti (glej pesmarico za 4. do 8. razred osnovnih šol z naslovom Prek sveta odmeva pesem — ljudske pesmi. Zbral in uredil Miro Kokolj, Ljubljana 1981). Obratno poznavanje pa sploh ni omembe vredno, ker ga sploh ni. Tudi na tem področju programska jedra stvari ne izboljšujejo, ampak jih še slabšajo, saj dopuščajo, da bodo otroci drugih narodov še v zrelih letih vedeli le za „neko avstrijsko jodlanje“, ne pa za slovenski melos. Kakor je našemu otroku tuj bosanski ali makedonski ritem, a ga vseeno sprejme in se mu privadi, tako bo v začetku tuj 3/4 ali 4/4 takt malemu Makedoncu ali Srbu. In če te „tujosti“ ne bo spoznal, mu bo ostala tuja celo življenje in je ne bo nikoli mogel priznati za vrednoto.

Kot predstavniki malega naroda in stroke bi zato želeli večje poznavanje naše ljudske kulture v drugih republikah, pa ne zaradi odstotkov in tudi ne zaradi povračilne hvaležnosti, temveč preprosto zato, da se bomo spoznali in da bo v vseh Jugoslovanih končno le zaživela zavest, da so drugačne in različne kulture (pesmi, šege...) bogastvo in naša prednost, ne pa razlog za nesporazume in

predsodke, v katere peljejo programska jedra. Če že sestavljavci ne spregledajo, potem vsaj ne smejo oropati slovenskih otrok za lastno kulturo.

Vse kaže, da se vsaj pri ljudski pesmi ne smemo bati slovenskih predsodkov do drugih pesmi, pač pa nasprotno, saj tako nerazumevanje potrjuje tudi večja srečanja (pionirjev, mladincev, šol, strokovnih društev itn.), ki kažejo, da le Slovenci dovolj poznamo jugoslovanski pevski (ljudski) program, komaj kje pa se najde neslovenski posameznik, ki zna vsaj kitico slovenske ljudske pesmi. O petju pesmi drugih jugoslovanskih narodov pri Slovencih in o njihovi razširjenosti med nami, imamo celo začasno etnološko raziskavo s statističnimi tabelami.

Skupna programska jedra za zgodovino umetnosti se s starejšimi koncepti ujemajo v tem, da predlog premalo upošteva „ljudsko“ umetnost, kar velja tudi za glasbo. Stari in novi program pomagata (metodično zgrešeno, z molkom ali s podcenjevanjem ljudske umetnosti) usmerjati učenca k spoznavanju t. i. „visoke“ umetnosti. Pri tem pa minimalno upoštevata ali sploh spuščata likovno in umetnostno skušnjo najbližje učenčeve okolice (ljudsko umetnost), iz katere bi lahko učenci izhajali, saj jim je vsakdanji način življenja najbližji. Pri zgodovini umetnosti pogrešamo etnologiji tudi „svoj delež“, ki bi lahko jasno razložil marsikatero umetnostno in arhitekturno prvino, ki bi spet pomagala spoznavati bogastvo jugoslovanske različnosti in učence varovala pred predsodki. Tudi pri umetnosti se skupna jedra niso izneverila svoji neznanstveni vlogi. Podobno velja tudi za področje oblačilne kulture, šeg in navad. Brez strokovne informacije si namreč učenci oblikujejo posplošene predstave in predsodke. Etnologija, ki bi na nekaterih mestih te predsodke lahko razbila, ni vključena niti z rezultati svojega dela v druge stroke, kar seveda škodi celotnemu našemu sporazumevanju.

Zato se SED zavzema (ne prvič) za poglobljen pouk o narodih in narodnostih v Jugoslaviji in najodločneje protestira proti predlogu skupnih jeder, ki vidijo možnost le v enostranskem spoznavanju (unitarističnem) in negiranju posameznih kultur. Za spoznavanje drugih kultur je potrebno znanje jezikov narodov in narodnosti. Ni pa dovolj, da se samo nekateri učimo srbohrvaško, tudi obratno bi moralo biti obvezen cilj, če hočemo premagati na eni strani predsodke in vzvišenost, na drugi strani pa zapiranje in kljubovalnost. Na bogastvo različnih kultur bi morala opozarjati vzgoja od vrta do univerze, vendar pa se to ne dogaja niti pri visokošolskem študiju. Na Oddelku za etnologijo ljubljanske filozofske fakultete so npr. naslednji predmeti: Etnologija Slovencev, Etnologija drugih jugoslovanskih narodov, Etnologija Evrope, Etnologija neevropskih etničnih skupin. V Beogradu pa zajemajo jugoslovanske okvire z enim samim zamahom, v okviru iste predmetne skupine. Vendar zaradi teh razločkov v študijskem programu ni nikoli prihajalo do nesporazumov (ali očitkov) s kolegi iz Beograda. Nam se je vedno zdelo naravno, da etnološko problematiko Slovencev (vključno z zamejstvom) obravnavamo v okviru

predmeta Etnologija Slovencev, način življenja in ljudska kultura drugih jugoslovanskih narodov in narodnosti pa je predmet Etnologije narodov in narodnosti Jugoslavije. Menimo celo, da mora ta predmet spričo dejanske potrebe po boljšem medsebojnem spoznavanju načina življenja in ljudske kulture še pridobiti na pomenu, seveda pa ne na račun prej omenjenega predmeta in tudi ne na račun evropske in neevropske etnologije. Vsi ti predmeti imajo v strukturi „koncentričnih krogov“, po našem mnenju, svoje logično in medsebojno dialektično povezano mesto. Seveda se tudi prepletajo: prek raziskav in seminarskega dela o življenju delavcev iz drugih republik v Sloveniji, o življenju Slovencev na tujem, na začasnem delu, o izseljenstvu itn. Zato ni potrebno spreminjanje ali poenotenje etnološkega študijskega programa na univerzi.

Zaključek: Spoznanje bogastva različnih kultur moramo bogatiti, ne pa uniformirati, zato ved, ki te kulture razlagajo, ne smemo ukinjati ali jim zmanjševati delež ur pri pouku. Nasprotno! Če hočemo okrepiti „zajedništvo“, če hočemo spoštovati in razumeti drugo kulturo, moramo spoznati svojo in ne smemo dopustiti, da se nam zgubi v namišljeni enakosti.

SED meni, da je treba razpravo o jedrih nadaljevati šele po temeljitem strokovnem popravilu. Noben rok ne more biti opravičilo za površnost; na področju izobraževanja se je že večkrat pokazal negativen rezultat nepremišljenih reform.

SED odklanja jedra kot strokovno katastrofo in kot politično napako, pa tudi kot žalitev. Društvo kot strokovno združenje si bo še naprej prizadevalo za sprejemljivejše rešitve, vendar le v okviru širših vsebinskih določil programskih jeder, ki bodo omogočala strokovno, znanstveno, demokratično in človeško razpravo.

Slovensko etnološko društvo
zanj predsednik
Marko Terseglav

V Ljubljani, 4. 10. 1983